

Олена Мороз (Херсон)

ЛІНГВОСТИЛИСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АМЕРИКАНСЬКИХ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ ХХ СТОЛІТТЯ З КОМІЧНОЮ ТОНАЛЬНІСТЮ

У статті проаналізовані лінгвостилістичні особливості американських поетичних творів ХХ століття, забарвлених комічною тональністю. Встановлено, що використання таких лінгвостилістичних засобів, як промовисті імена, каламбури, гра слів тощо завжди сприяє реалізації гумористичної тональності незалежно від контексту. Натомість декодування іронічно-гумористичної тональності вимагає врахування макроконтексту. Ключові слова: тональність, індивідуально-авторське осмислення, імпліцитні способи передачі інформації, лінгвостилістичні засоби, інконгруентність.

The article reveals stylistic specifications of XX century American poetry with comic tonality. It is argued that such stylistic means as antonomasia, pun and the like provide humor tonality realization in spite of the context. On the other hand, for the ironic-humor tonality realization accounting of macrocontext is necessary. Key words: tonality, individual author's perception, implicit means of information revealing, stylistic means, incongruity.

Художній твір взагалі та поетичний зокрема являє собою особливий вид комунікації, в якому вступає в дію багатий арсенал лінгвістичних засобів для розкриття головних тем, характерів персонажів, соціальних конфліктів тощо. Саме за допомогою лінгвостилістичних

ЛІНГВІСТИКА. Випуск ХІХ

80

засобів приводиться у рух складний механізм твору, який поєднує експліцитні та імпліцитні способи передачі інформації. Їх сукупність надає художньому твору емоційного забарвлення. Вивчення проблеми тональності поетичного твору привело нас до визнання її такою специфічною властивістю віршованих текстів, яка нерозривно пов'язана з індивідуально-авторським осмисленням об'єкта зображення. Саме для того, щоб відтворити своє світовідчуття, донести до читача сутність зображуваного явища, письменник відступає "від норм традиційної сполучуваності, розширюючи і поновлюючи коло звичних словесних зв'язків" [9, с. 38]. Вираження емоційно-оцінного ставлення до об'єкта зображення є основною метою поетичного тексту та базисом для реалізації його тональності. Оскільки ж виразити емоційні стани, які пов'язані з певною областю знань та досвіду індивіда, інколи буває дуже складно, а подекуди й неможливо за допомогою прямої номінації або буквального значення номінативних одиниць, то використання художніх зображальних засобів допомагає компактно та лаконічно передати більш детальні картини суб'єктивного досвіду [11, el. ref.]. У багатьох дослідженнях зазначається, що окремих специфічних лінгвостилістичних засобів, спрямованих на створення комічного ефекту, не існує [2, с. 225; 8, с. 90; 9, с. 39]. У нашій роботі на основі лінгвостилістичного аналізу американських поетичних творів ХХ століття, забарвлених комічною тональністю, нами були виявлені як контекстуально залежні

лінгвостилістичні засоби реалізації комічної тональності (метафори, епітети, антитези, алюзії тощо), так і лінгвостилістичні засоби, вживання яких створює комічний ефект незалежно від контексту – промовисті імена, каламбури, гра слів, уживання лексичних одиниць різних функціональних стилів, зевгми, алогізми тощо. Ми дотримуємось такого погляду на лінгвостилістичні засоби реалізації комічної тональності, згідно якого підґрунтям будь-якого з них визнається парадоксальне поетичне мислення [1, с. 15] та механізм інконгруентності [7, с. 8]. Інконгруентність виникає внаслідок порушення мовних, мовленнєвих, логіко-понятійних, валоративних, онтологічних норм, що в свою чергу призводить до переосмислення об'єкта зображення, допомагає виявити індивідуально-авторське ставлення до нього, яке може варіюватись від глузливого до презирливого. Як було виявлено у ході лінгвостилістичного аналізу фактичного матеріалу, реалізація одного із зазначених різновидів комічної тональності залежить від їх актуалізації лінгвальними або лінгвоситуативними засобами на рівні мікроконтексту (у рамках речення або рядка), макроконтексту (у рамках однієї-двох строф) або мегаконтексту (у рамках усього твору, тематичний контекст) [3, с. 80; 6, с. 62]. У наших попередніх публікаціях ми обґрунтували подальшу класифікацію комічної тональності на гумористичну, іронічно-гумористичну, іронічно-сатиричну, іронічно-трагічну та сатиричну залежно від характеру сміхової реакції, викликані кожним з них [4, с. 378]. Лінгвостилістична реалізація кожного із зазначених різновидів комічної тональності має свої особливості. Зважаючи на обмеження рамками статті, ми вирішили зупинитися на більш детальному розгляді лінгвостилістичних особливостей реалізації гумористичної та іронічно-гумористичної тональностей. Специфікою гумору та гумористичної іронії як різновидів комічного є їх доброзичливе ставлення до об'єкта зображення, а характерними ознаками гумористичної та іронічно-гумористичної тональностей є жартівливість, доброзичлива глузливість із збереженням загального позитивного ставлення до нього. Лінгвостилістичною особливістю реалізації цих різновидів тональності є їх залежність від макроконтексту, тобто декодування жарту потребує врахування більшого обсягу інформації, тому автори поетичних текстів, забарвлених гумористичною та іронічно-гумористичною тональностями, використовують не лише лінгвальні, а лінгвоситуативні засоби. До словесного засобу реалізації гумористичної тональності належить використання власних імен або антономазія. Так, у вірші Т. Geisel "Too Many Daves" йдеться про нерозважливу місис МакКейв, яка народила 23 сина та назвала їх усіх однаково: Дейв. Потім

_____ Розділ I. Функціональна семантика лексичних і граматичних одиниць I

81

вона жалкувала про це: And often she wishes that, when they were born, / She had named one of them Bodkin Van Horn / and one of them Hoos-Foos. And one of them Snimm. / And one of the Hot-Shot. And one Sunny Jim. / And one of them Shardak. And one of them Blinkey. Усі 23 імені, які вона б хотіла дати своїм синам, є вигаданими і побудованими за принципами дитячого мовлення, коли слова римуються між собою лише на основі фонологічної схожості, але без урахування значення: Moon Face – Balloon Face; Michael Carmichael Zutt – Oliver Boliver Butt; Weepy Weed – Harris Tweed; Soggy Muff – Biffalo Buff. Використання таких імен підсилює комічний ефект від алогічності вчинку матері та створює грайливу, жартівливу атмосферу. Гумористична тональність реалізується у

віршованих творах за допомогою каламбурів. Прикладом каламбуру, що ґрунтується на омонімії, є використання лексеми Pooh у поетичному тексті Bruce Lanski "My Brother's Bear", у перших рядках якого йдеться про те, що ведмедик є улюбленою іграшкою маленького хлопчика, яка завжди повинна бути поруч та виконує ще одну дуже важливу функцію: And when my brother's diaper smells, the name of the bear is what he yells— which is a clever thing to do because my brother named it Pooh. У наведених рядках спостерігаємо, як обігрується омонімічність імені вигаданого А. Мілном ведмедика-персонажа дитячих історій Вінні Пуха (Winnie-the-Pooh), яке стало популярним та широко розповсюдженим, та словникового значення лексеми pooh – "said when you smell something unpleasant" [10, с. 432]. Підсиленню гумористичного ефекту сприяє також і гіперболічне зображення розумових здібностей малюка (which is a clever thing to do), який нібито навмисно вигадав таке ім'я для своєї улюбленої іграшки, щоб дати дорослим зрозуміти, що настав час змінити його підгузок. У рамках цього вірша дитяча іграшка осмислюється в двох абсолютно протилежних термінах: улюблена річ та засіб повідомити про брудний підгузок, які підводимо під два протилежні концепти, що відбивають аксіологічні параметри зазначених явищ ПРИЄМНІСТЬ vs НЕПРИЄМНІСТЬ. Шляхом лінгвокогнітивної операції наративного контрастивного мапування та лінгвокогнітивної процедури зіткнення концептів ПРИЄМНЕ vs НЕПРИЄМНЕ формується основний смисл цього вірша: треба бути більш обачливим, коли обираєш ім'я. До словесно-ситуаційного засобу реалізації гумористичної тональності відносимо ампліфікацію, тобто нагромадження надлишкової інформації у певних ситуаціях [5, с. 40]. Наприклад, у вірші S. Silverstein "Sick", у якому маленька дівчинка скаржиться батькам на погане самопочуття, щоб не піти до школи: "I cannot go to school today," / Said little Peggy Ann McKay. / "I have the measles and the mumps, / A gash, a rash and purple bumps. / My mouth is wet, my throat is dry, / I'm going blind in my right eye. Таке алогічне нагромадження хвороб, що вразили "бідну" малечу, розтягується на 27 рядків і сягає подекуди доведення до абсурду: My hip hurts when I move my chin, / My 'pendix pains each time it rains. Гумористичний ефект вірша реалізується в останніх рядках вірша, коли стає повністю зрозуміла ситуація: What's that? What's that you say? / You say today is ... Saturday? / G'bye, I'm going out to play! і відбувається "чудесне" зцілення такої "хворої" дитини, яка щойно дізналася, що в школу і так не треба йти. Плідним засобом реалізації гумористичної та іронічно-гумористичної тональності є стилістичний засіб лексико-синтаксичного алогізму, до якого відносимо не лише хаотичне перерахування [6, с. 53], а й алогічні поєднання частин речення, коли підсумкове судження суперечить попередньому твердженню. Прикладом такої алогічної конструкції є фрагмент з вірша F.P. Adams "A New York Children's Garden of Verses": When I am grown to man's estate I shall be very proud and great; E'en now I have no reverence 'Cause I read comic supplements.

ЛІНГВІСТИКА. Випуск ХІХ

82

Дитячий погляд на дорослих, які вдаються йому дуже зарозумілими, надає йому впевненості в тому, що й він, коли виросте, стане гордовитим та величним. Найліпший спосіб якомога швидше досягти такого стану, на думку малюка, не виказувати ні до кого (have no reverence). Хлопчак уважає, що він досяг значного успіху в зневажанні лишень тому, що читає комікси. Останнє твердження не має логічного зв'язку з попередніми і, таким чином, створює ефект глузливого

кепкування з дитячої наївності на основі порушення логіко-поняттєвих норм і сприяє реалізації гумористичної тональності. Стилістичний прийом паралельного протиставлення сприяє виявленню іронічно-глузливого ставлення до зображуваного об'єкта в макроконтексті і сприяє реалізації іронічно-гумористичної тональності. Наприклад, у поетичному тексті Е.А. Guest "Father" кожна з п'яти строф побудована на паралельному протиставленні того, що батько "знає" та "вміє, і того, що він робить насправді: In matters of finance he can / Tell Congress what to do; / But, O, he finds it hard to meet / His bills as they fall due. Перерахування здібностей батька, про які він завжди розповідає, створює ефект глузливого кепкування на основі лінгвостилістичного засобу гіперболи: My father knows the proper way / The nation should be run; He knows the way to fix the trusts; There's nothing that he cannot do; He's built upon a wiser plan / Than presidents or kings, адже батько один знає, як вирішити всі глобальні державні проблеми, з якими не можуть упоратись цілі команди урядовців. Іронічне ставлення до батькової "всемогутності" розкривається у його неспроможності вирішити навіть прості проблеми по господарству: But if the furnace needs repairs / We have to hire a man; But if there is a chair to mend / We have to send it out. На основі рядків In conversation father can / Do many wondrous things реконструюємо концептуальну схему БАТЬКО Є ХВАЛЬКО і визначаємо ставлення до батька як іронічне. Загальне доброзичливе ставлення до батька, навіть не зважаючи на його недоліки, виявляється в останніх рядках вірша, побудованих на антитезі: We look to him for theories / But look to ma for action, оскільки в семантичній структурі словосполучення look to smb for smth – "звертатись до кого-небудь за чим-небудь, розраховувати на кого-небудь" [12, с. 643] міститься позитивна емотивна сема, значення потрібності. Таким чином, лінгвостилістичний аналіз американських поетичних творів ХХ століття уможливив висновок про те, що специфічні лінгвальні засоби такі, як антономазія, гра слів, каламбури є ефективним засобом реалізації гумористичної тональності незалежно від макроконтексту. Натомість реалізація іронічно-гумористичної тональності вимагає урахування ситуації висловлювання та послуговується лінгвоситуативними засобами. У подальшому дослідженні поетичних творів, забарвлених комічною тональністю, планується з'ясувати лінгвостилістичні особливості реалізації іронічно-сатиричної та сатиричної тональностей.

ЛІТЕРАТУРА 1. Белехова Л. І. Глосарій з когнітивної поетики. – Херсон: Айлант, 2004. –124 с. 2. Боров Ю. Б. Комическое или О том, как смех казнит несовершенство мира, очищает и обновляет человека и утверждает радость бытия. – М.: Искусство, 1970. – 272 с. 3. Главацька Ю.Л. Композиційно-смілова структура англійської байки: лінгвокогнітивний аспект: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Главацька Юлія Леонідівна. – Херсон, 2008. – 227 с. 4. Мороз О. Л. Тональний діапазон американської поезії ХХ століття / О. Л. Мороз // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія "Лінгвістика": зб. наук. праць / головний редактор В. Олексенко. – Вип. XV. – Херсон: ХДУ, 2011. – С. 376–381. 5. Никитина С. Е. Экспериментальный системный толковый словарь стилистических терминов / С. Е. Никитина, Н. В. Васильева. – М.: Российская АН, Институт языкознания, 1996. – 172 с. 6. Походня С. И. Языковые виды и средства реализации иронии. – К.: Наукова думка, 1989. – 128 с. 7. Самохина В. А. Современная англоязычная шутка: [монография]. – Харьков: ХНУ им. В.Н. Каразина, 2008. – 356 с.

8. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка: [монография]. – [изд. 2-е, испр. и доп.]. – М.: ЛКИ, 2008. – 206 с. 9. Шонь О.Б. Мовностилістичні засоби реалізації гумору, іронії і сатири в американських коротких оповіданнях: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Шонь Олена Богданівна. – Т., 2003. – 231 с. 10. Dictionary of American Slang [comp. R. L. Chapman, B. A. Kipfer]. – 3rd edition. – N.Y.: Harper Collins Publishers, 1995. – 617 p. 11. Fainsilber L. Metaphor production in the description of emotional states [Електронний ресурс] / L. Fainsilber, A. Ortony // Metaphor and symbolic activity. – Vol. 2. – Режим доступу: http://www.cs.northwestern.edu/~ortony/Andrew_Ortony_files/fainsilber-ortony.pdf 12. The Concise Oxford Dictionary of Current English [ed. J. B. Sykes]. – 6th edition. – Oxford: